

4. Odnos NATO – EU

Na kraju ove lekcije saznaćete:

1. zašto je odnos EU i NATO važan za evropsku bezbednost
2. kako se kroz istoriju projekta evropske integracije razvijala veza NATO i EU
3. koji su činioci uticali na to da ovaj odnos ponovo postane problematičan
4. hoće li razvojem politike i kapaciteta odbrane članice EU „pronaći zamenu“ za NATO?

„Pod kišobranom“ Sjedinjenih Država

Početak Hladnog rata Sile saveznice – Francuska, Velika Britanija i SAD – bile su primorane da odustanu od, najpre dogovorenog nametanja strogog režima reparacija Nemačkoj. Da je potrebno promeniti nešto u pristupu, postalo je jasno nakon 1948. godine i sovjetske blokade Zapadnog Berlina. Suočene sa sovjetskom pretnjom u srcu Evrope, SAD su bile potrebne nove saveznice. Zatim je inicijativa Francuske da bude osnovana Evropska

odbrambena zajednica, kojom je trebalo da vojni kapaciteti Zapadne Nemačke budu podređeni evropskim saveznicama, doživela neuspeh 1953. godine. Doneta je, dakle, odluka o tome da se, uprkos neslaganju javnog mnjenja, pomogne obnova nemačke privrede i ona ponovo „naoruža“.

Dva krajnja izraza ove promene u pristupu jesu osnivanje Evropske zajednice za uglj i čelik (EZUČ), odnosno prijem Zapadne Nemačke u NATO 1955. godine. Cilj EZUČ bio je da „veže“ dve strateške industrije, čiji su proizvodi mogli „pogurati“ privredni oporavak, ali su ujedno činili i bazu vojne industrije. S druge strane, rečima prvog generalnog sekretara NATO Harolda Izmeja, NATO je bio uspešniji u tome da „održati SAD unutra (kao saveznicu koja će garantovati bezbednost Zapadne Evrope), odvrati Rusiju (od invazije) i zadrži Nemačku dole“ (u podređenom položaju).

Završetak Hladnog rata: od vojnog, NATO postaje (i) politički savez

Tokom Hladnog rata NATO je, pre svega, bio viđen kao vojni savez, čiji je primarni cilj bio da silom oružja odvrati sovjetsku pretnju Zapadnoj Evropi. Međutim, umesto da prestane da postoji, NATO je „preživio“ završetak Hladnog rata, tako što je usvojio nove misije, primio nove članice i najzad, suočen sa terorističkim napadom na SAD, prvi put u istoriji pozvao članice na primenu člana 5 (o uzajamnoj odbrani).

Primarna misija NATO, odmah po završetku Hladnog rata, bila je da konstruiše novi bezbednosni poredak u Evropi, koji će biti zasnovan na vrednostima liberalne demokratije, sadržanim u Ugovoru iz Vašingtona kojim je ova organizacija osnovana. Njoj je, međutim, prethodila politička odluka bez presedana o tome da se te vrednosti pokušaju „izvesti“ u države koje su upravo odbacile komunizam. Zato je u Strateškom konceptu NATO iz 1991. godine naglašen značaj saradnje sa dojučerašnjim protivnicima. Iako je bezbednost članica i dalje smatrana najvažnijim interesom Alijanse, njoj je dodata specifična obaveza unapređenja bezbednosti Evrope u celini.

Okvir za realizaciju ovih strateških ciljeva pronađen je u programu „Partnerstvo za mir“ (*Partnership for Peace*), u Savetu evroatlantskog partnerstva (*Euro Atlantic Partnership Council*) i u Stalnom savetu Rusije i NATO. „Uvlačenjem“ dojučerašnjih protivnika u dijalog, koji će za mnoge među njima u Centralnoj i Istočnoj Evropi značiti potonji prijem u članstvo, ova organizacija pokušala je da popuni prazninu nastalu nakon što je Varšavski pakt prestao da postoji.

Odnos NATO i Rusije daleko je složeniji od ove idilične scene.

Na slici: kozaci pevaju u štabu NATO u Briselu (Izvor: NATO - Russia Council)

Preklapanje uslova za učlanjenje u NATO i u EU

Niz država Centralne i Istočne Evrope započeo je 1989. i 1990. godine proces demokratske transformacije. Članstvo u EU smatrano je potvrdom konsolidacije demokratskog političkog poretka. Suočena sa pritiskom potencijalnih članica, EU elaborira sopstvene kriterijume za učlanjenje u Kopenhagenu 1993. godine na način koji će joj – u predstojećoj dekadi, sve do 2004. godine – omogućiti uvid bez presedana u tok reformi. Ujedno, političke elite u ovim zemljama kao spoljnopolitički cilj ističu i učlanjenje u NATO, i to iz dva razloga: zbog potpunog i trajnog vezivanja za sistem vrednosti koji je sovjetskim prisustvom bio eliminisan, ali i zbog potrebe da se osigura bezbednost njihovih granica. [Uslovi za učlanjenje u NATO](#) u osnovi su jednaki uslovima koje zahteva EU. Ipak, zbog sui generis prirode EU, kao organizacije sa elementima supranacionalnosti, te potpune integracije niza politika njenih članica, uslovi za stupanje u članstvo EU mnogo su obimniji, te je osnovano reći da država na putu ka EU poduzima sveobuhvatnu reformu državne uprave. S druge strane, NATO insistira na uspešnoj implementaciji vrednosti demokratskog upravljanja u sektor bezbednosti.

Prvi sastanak Visokog predstavnika Unije za spoljnu i bezbednosnu politiku, Ketrin Ešton i Generalnog sekretara NATO, Anders Fog Rasmusena (Izvor: NATO)

Da li je EU potrebna politika odbrane? WEU, ESDI i ESDP

Kada „američki bezbednosni kišobran“ više nije bio potreban, javilo se uverenje da je pravi trenutak da EU počne razvijati vlastite odbrambene kapacitete. Članom 2 [Ugovora iz Mاستrihta](#) definisano je da ZEU izgrađuje i sprovodi odluke i akcije Unije koje su u vezi sa pitanjima odbrane. Iste godine, u zamku „Peterberg“ kraj Bona definisani su „[Petersberški zadaci](#)“, namenjeni budućim oružanim snagama EU.

Međutim, strateški koncept NATO upućivao je na [Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet](#) (European Security and Defence Identity, ESDI). Trebalo je da ESDI posluži kao evropski „stub“ NATO, u okviru koga će saveznice preduzeti odgovarajuću akciju, i to tamo gde Alijansa ne pokazuje interesovanje da deluje. Na ministarskom sastanku u

Berlinu 1996. godine dogovoreno je da se evropskim državama (preko WEU) dozvoli korišćenje NATO kapaciteta.

Suočeni sa poražavajućim rezultatima EU u pokušaju da se nametne kao posrednik u rešavanju jugoslovenske krize, lideri država članica istrajali su u nameri da ostvare ono što je najavljeno u Mاستrihtu. Institucionalni izraz ove rešenosti jeste formulisanje Evropske bezbednosne i odbrambene politike – EBOP (European Security and Defence Policy, ESDP).

„Berlin plus sporazumi“

Ovakav razvoj događaja zabrinuto su pratile SAD. Mada su lideri EU, na samitu Evropskog saveta u Kelnu, gde su uspostavljene institucije EBOP, upozorili da aktivnosti EU i NATO moraju biti „komplementarne“ a ne konkurentne jedna drugoj, u Vašingtonu je prevladalo uverenje da će razvojem EBOP Alijansa biti marginalizovana. Američke strepnje sažela je Medlin Olbrajt u tri zahteva. Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) ne sme dovesti do: razdvajanja aktivnosti NATO i EU; dupliranja sposobnosti i kapaciteta atlantskih saveznika i, na kraju, diskriminacije članica NATO koje nisu deo EU (pre svih Turske).

*Primopredaja dužnosti u Bosni:
SFOR postaje EUFOR
Izvor: [European Parliament](#)*

Sporazumi „Berlin plus“ predstavljaju zato izraz želje da se mogućnost koja je ranije data WEU – da raspolaže određenim resursima NATO – sada omogući i EU. Zato je „Berlin plus“ sporazumima definisana razmena poverljivih informacija dve organizacije, a EU je omogućen pristup resursima NATO, potrebnim za planiranje i izvođenje operacija upravljanja krizama. Od tog trenutka, onda kada se odnos kapaciteta EU i NATO želi opisati, koristi se fraza „odvojivi, ali ne i odvojeni“. Kapaciteti stoje na raspolaganju i jednoj i drugoj organizaciji, ali ih EU može koristiti tek kada NATO odbije da deluje u konkretnoj krizi. Na temelju „Berlin plus“ sporazuma realizovane su **dve operacije EU**, misija „Konkordija“ (Concordia) u Makedoniji i misija „Altea“ (Althea) u

„Podela posla“ kao borba za svetski uticaj

Novi turbulentan period u odnosima EU i NATO započeo je nakon operacije „Iračka sloboda“, u kojoj su SAD, aprila 2003. godine, oborile režim Sadama Huseina u Iraku.

Ova operacija predstavljala je izraz strateške kulture SAD i percepcije međunarodnih odnosa, koja se jako razlikuje od evropske. Evropska unija, kako se navodi u [Evropskoj strategiji bezbednosti](#), polaže nade u „efektivni multilateralizam“ i priznaje prvenstvo UN i međunarodnog prava, što su ovom prilikom SAD zanemarile. Ujedno, EU se suočila sa neslogom u vlastitim redovima. „Nova“ Evropa, kako je članice iz zemalja Centralne i Istočne Evrope koje su EU pristupile 2004. godine nazvao Donald Ramsfeld, stala je uz Vašington u ovom sukobu ideologija. Ova je kriza neprirodno produžena drugim mandatom Buša mlađeg. Neprirodno, zato što su članice EU u najvećem broju i članice NATO i zato što se suočavaju sa istim pretnjama bezbednosti. Međutim, EU nije uspela da razvije verodostojne kapacitete za sprovođenje samostalne akcije. Sve dok joj to ne pođe za rukom, ona ostaje upućena na resurse NATO.

*Jedan od simbola „civilne moći“ EU: plenarno zasedanje Evropskog parlamenta u Strazburu
Izvor: Civitas*

U međuvremenu, razvila se debata o „podeli posla“ i interesnih sfera u globalnoj bezbednosti, koja pokazuje da je proces transformacije obe organizacije daleko od završetka. Od EU se očekivalo da preuzme odgovornost za Zapadni Balkan i „[Istočno susedstvo](#)“, ali i da, zbog kolonijalnog nasleđa pojedinih članica, bude više uključena u rešavanje kriza na afričkom kontinentu. Takođe, u stručnoj javnosti se danas spekuliše o tome kako bi Unija, raspolažući nizom diplomatskih i ekonomskih instrumenata koji tvore njenu „meku“ ili „civilnu“ moć, mogla da predstavlja idealnu dopunu borbenim operacijama NATO. Prvi korak u ovom smeru učinjen je ratifikacijom Ugovora iz

Lisabona i zaokruživanjem institucionalne strukture neophodne za vođenje efikasnije spoljne i bezbednosne politike.

Za dalje upoznavanje sa temom pogledati:

1. James M. Goldgeier and Michael McFaul, 1992, "A Tale of Two Worlds: Core and Periphery in the Post-Cold War Era", *International Organization* 46, Issue 2 (Spring 1992): p. 468-469.
2. Rebecca R. Moore, 2007, "NATO's New Mission: Projecting Stability in a Post-Cold War World", Praeger Security International
3. Daniel Korski, "[Keeping in shape at 60](#)", *NATO Review*, February 2009,
4. Giovanni Grevi (2006) „[The Future of ESDP](#)“, EU ISS Seminar Report,
5. Daniel Keohane (2008) „[10 Years after St. Malo](#)“, ISS Analysis.